

Birinji maý hepdesinde Marksy täzeden ýat etmek

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Birinji maý hepdesinde Marksy täzeden ýat etmek BIRINJI MAÝ
HEPDESINDE MARKSY TÄZEDEN ÝAT ETMEK

1-nji maý hepdesini XIX asyrda ýaşan nemes akyldary, syýasy ykdysatçy, ylmy sosializmiň düýbünü tutujy Karl Marks bilen birlikde ýatlamak ýerlikli bolar diýip pikir edýärim.

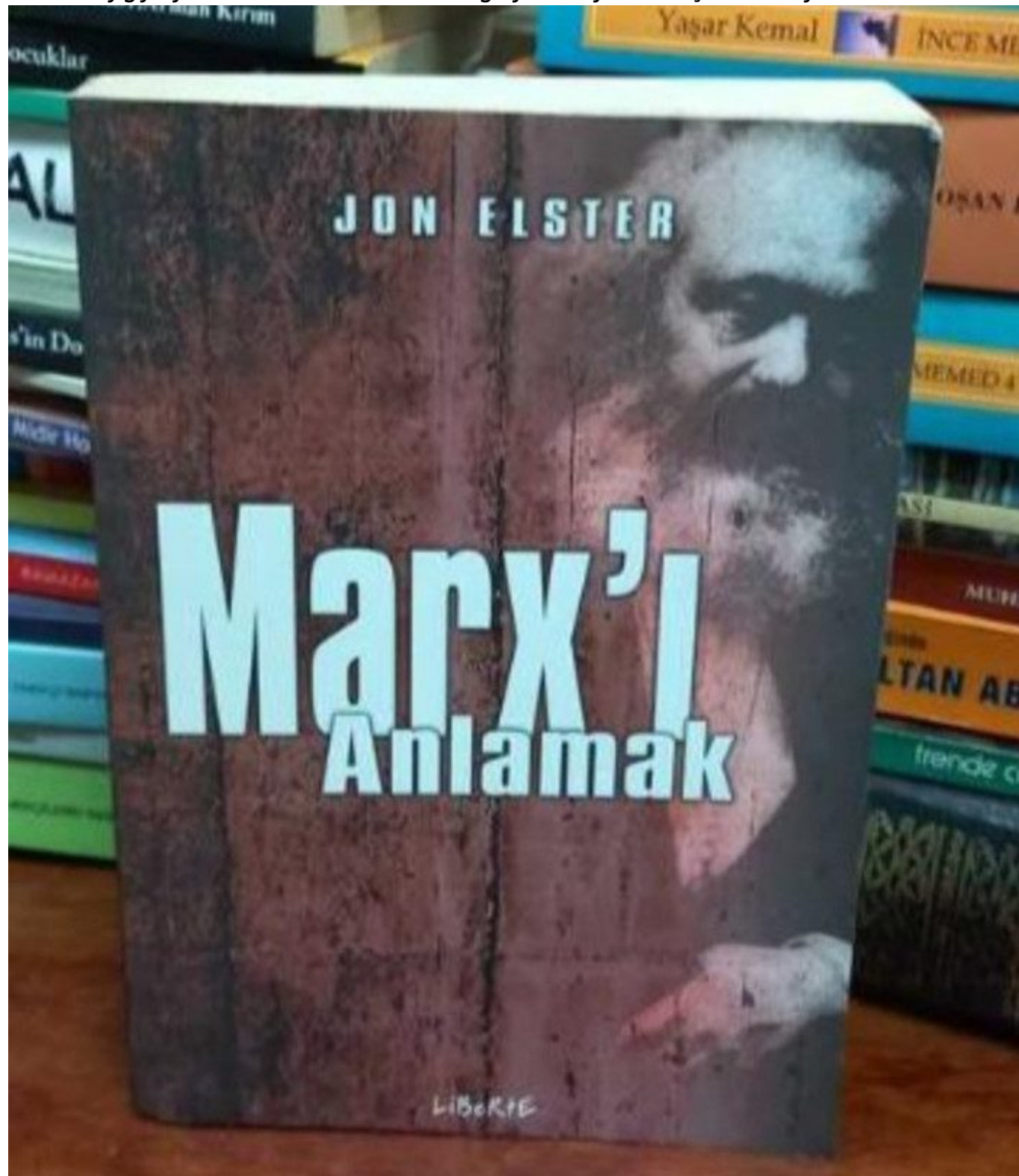
Marksyň düýbünü tutan sosializminiň ylmylygy hernäçe jedelli bolsa-da, kapitalistik jemgyýet babatdaky tankydy bellikleri güýjüni ýitirmän gelýär.

Marks kapitalistik jemgyýetde höküm sürýän eksplutatorçylyk gatnaşyklaryny kapitalistik önümçilik gatnaşyklarynyň içinde adamyň nädip metalaşýandygyny, saýrylaşýandygyny sözüň doly manysynda görnetin formada ýüze çykarypdy.

Diňe Marksyň ähli öňe süren pikirlerini soragsyz-sowalsyz

oňlamagam beter kyn. Mysal üçin, awstriýaly filosof Karl Popper Marksýň taryha bolan garaýşyny tankyt edipdi.

Taryhyň adamyň ykbalyna dahylly öňdengörüjilikli pikirleri aýtmaga ýardam edip biljek belli taryhy we ewolýusion kadakanunlar tarapyndan gözegçilik edilýändigini gipotezasyny öňe süren «taryhçylyk» (historicism) adamzat taryhynyň belli bir ugra bakan önünden görüp bilinmek yzygiderlilik içinde aýlanyp durandygyny öňe süren ähli taglymlary öz içine alýar.

Popperiň pikirçe, taryhçylyk çemeleşmesine eýerýän kişi taryhy hanasyndan çykyp ýoluny yzlaýan derýa ýaly görýär. Şeýle-de taryhçy çemeleşmesindäki adam taryhyň mundan soň haýsy ugra gitjekdigini-de öňünden görýändirin öýdýär, edil şonuň ýaly Marks hem taryhyň soňuny görüp bilýändirin diýip pikir edipdir. Onuň pikirçe, hususy eýeçilige esaslanýan kapitalistik jemgyýet önümçilik gurallarynyň umumy eýeçiliginiň binýadynda gurlan synpsyz jemgyýetçilik düzgünine ornuny bermelidi.

Marksyň gürrüňi gidýän öňdengörüjiligi haçanam bolsa bir gün amala aşjagyny ýa aşmajagyny bilmegimiz mümkin däl. Edil Popperiň yşarat edişi ýaly, adamzat taryhynyň akymynyň ylmy ýa-da başga hili haýsydyr bir rasional usul bilen öňünden çaklamagymyz onçakly mümkin däl.

Şeýle-de bolsa, bu tankydy syn meniň pikirimçe Marksyň beýikliginden, gymmatyndan hiç zady kemeltmeýär, sebäbi Marks örän köp dogry zady-da aýdyp geçipdi.

Mysal üçin, kapitalistik jemgyýetde döwlet edaralarynda jogapkärçilik çekýän ýolbaşçylaryň infrastrukturada ýer alan (infrastruktura, işçi-iş beriji iş şertleri, iş bölümi, eýeçilik gatnaşyklary we başgalar) agalyk ediji synpyň bähbitlerini göz öňüne tutýandygyny aýdandygy ýaly. Marksyň bu pikirini makullamazlyk mümkin däl.

Marksyň gözünde her agalyk ediji synp döwlet gurluşyny öz bähbidine laýyklyk formulirleýärdi. Aýratynam döwlet hemişe «güýçliniň» bähbidini göz öňüne tutýan basyş gurluşy funksiýasyny görýär.

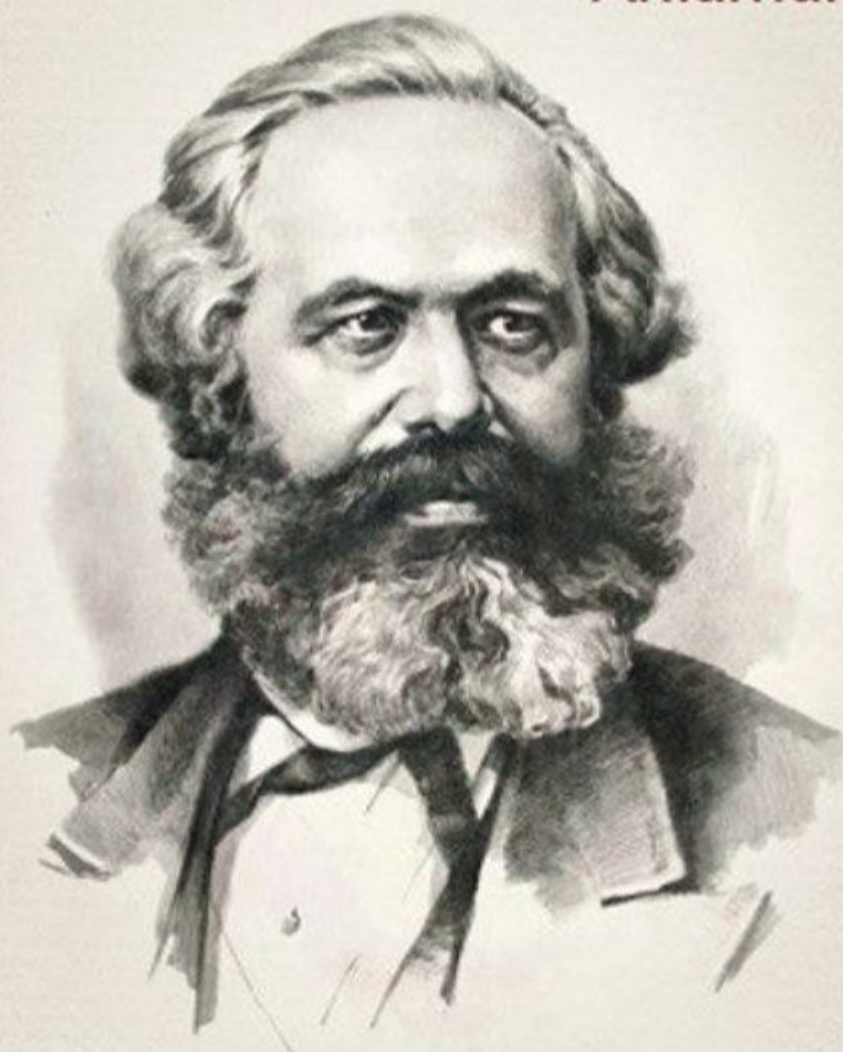
Bärde güýçli bolmakdan göz öňüne tutulýan ykdysady üstünligi elinde saklaýan synpdyr. Ine, şol synp eýelik edýän ykdysady güýjüniň ýardamy bilen syýasy güýji hem ele salýar.

Agalyk ediji synpyň syýasy güýji ele salmagy dolandyryýanlary öz synpy bähbitleri babatda gözükdirip bilmeklerini mümkin edýär.

MARX'IN İKTİSAT TEORİSİ

KAPİTAL'i

Anlamak

DUNCAN K. FOLEY

AKILÇELEN
kitaplar

Agalyk ediji synpyň synpy bähbidi bolsa, Marksýň sözi bilen aýdanda «plýus-gymmata» el urmagy, ýagny ýer-mülksiz synpy eksplutatirlemegidir.

Kapitalistik sistemanyň içinde gürrüňi gidýän eksplutasiýa Marksýň aýdyşy ýaly ykdysady şertleriň içinde durmuşa geçirilip, hukuk ýoly bilenem kanunlaşdyrylýar.

Kapitalistik döwletde dolandyrýanlar şu babatda, ýagny, hukugyň agalyk ediji synpyň bähbidine gural edilmegi taýdan möhüm funksiýa eýedirler.

Edil şu sebäp bilenem kapitalistik döwletde dolandyrýanlaryň ýer-mülksüz synpyň arzan meta ýagdaýyna getirilmeginde we muňa bagly edibem saýrylaşdyrylmagynda jogapkärçilik eýesidigini aýdyp bolar.

Netijede ýer-mülksüz synpyň arzan aýry-aýry meta ýagdaýyna getirilmegi üçin agalyk ediji synp hernäçe basyş gurluşy hökmünde döwlete we basyş guraly hökmünde-de hukuga mätäçlik duýýanam bolsa, bu döwlet «özbaşyna barlyk» däldir, çünki basyş gurluşy hökmünde ýer-mülksüz synpy ezyň we ýer-mülk eýesi synpyň bähbitlerini arayan döwlet hemme zatdan öň adam edarasydyr.

Döwletiň agalyk ediji synpyň basyş gurluşy bolandygy, dolandyrýanlaryň agalyk ediji synpyň bähbitlerini arayan jemgyýet düzgüninde eksplutasiýanyň we saýrylaşmagyň soňlanmagy mümkin däl bolup görünýär.

Umut HAJYFEWZIOGLY.

Duşenbe, 02.05.2022 ý. Publisistika